
**ПОЕТИЧНИТЕ ТЕКСТОВЕ НА
ПАНЕВРИТМИЯТА ОТ 1933 ГОДИНА
ДО 1941 ГОДИНА: СЪПОСТАВИТЕЛНО
ИЗСЛЕДВАНЕ**

д-р Даниела Пангулчева
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

ПОЕТИЧНИТЕ ТЕКСТОВЕ НА ПАНЕВРИТМИЯТА ОТ 1933 ГОДИНА ДО 1941 ГОДИНА: СЪПОСТАВИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ

д-р Даниела Пандулчева

Учителя Петър Дънов определя живота на човека като живот в три свята – физически (на тялото, проявява се волята чрез движение), духовен (на душата, проявява се сърцето чрез чувствата) и Божествен (на духа, проявява се умът чрез мислите). Аналогично упражнението се изграят холистично – не са механически, само движения на физическо поле, но в тях се влагат чувство и мисъл, осъзнати са, на човек му е приятно и умът е концентриран. Концентрацията на мисълта може да стане чрез словото, затова паневритмичните упражнения имат свой поетичен текст, който се пее.

Целта на изследването е да проследи развитието на поетичния текст, публикуван през 1935 г. и 1941 г., и как той се е променил. Обект на изследването са поетичните стихове и заглавията на упражненията на Паневритмия 1. и 3. част. Прилага се методът контент анализ на текст. Цитираната номерация на упражненията винаги е по утвърдената след 1937 г., независимо от номерацията в източника.

Основните извори за поетичния текст са публикуваните книги през 1935 г. и 1941 г., както и други свързани с тях материали, които ни дават информация за развитието на текста и прилагането му:

- *Работни материали 1933 г.:* Неиздавани машинописни записки, датирани на последна страница 7. 7. 1933 г. и на първа – 7. 8. 1933 г., и озаглавени „Най-новите гимнастически музикални упражнения“ с второ заглавие „Акумулиране и използване на енергиите на живата природа“. Съдържа описания на част от упражненията с някои разлики, а по отношение на текста показва тенденциите в развитието на заглавията, както и първите стихове.
- *Паневритмия 1935 г.:* Стихосбирка „Паневритмия“ с автор Асинета, издадена през 1935 г. Съдържа стиховете на Паневритмия и Пентаграм и три други стихотворения – окултни песни. При „Мисли“, „Аум“ и „Изгрява Слънцето“ е поставен знак „У.“ – текст от Учителя Петър Дънов. Липсва текст за упр. 9, 10, 26 и 28. При съпоставка с 1941 г. показва променените стихове и тенденциите в промяната.
- *Житно зърно 1935 г.:* Статия „Паневритмията“ с автор Боян Боев, публикувана в сп. „Житно зърно“, кн. 2 – 3, 1935 г. На 25 март 1935 г. тя се препечатва и във в-к *Братство* (бр.118), подписана от Боян Боев, из сп. „Житно зърно“. Това е първият опит за систематизиране

но представяне на Паневритмията и за популяризирането ѝ. Представява интерес информацията за неенето на упражненията.

- *Житно зърно 1937-1*: Статия „Паневритмията“ в сп. „Житно зърно“, кн.7 – 8, 1937 г. с автор Боян Боев. Постава поетичния текст наравно с музиката и движенията като медиатор на нови идеи¹ и в този смисъл насърчава прилагането му.
- *Житно зърно 1937-2*. Статия „Паневритмията“ в сп. „Житно зърно“, кн. 9 – 10, 1937 г. Няма указан автор. Боян Боев публикува под свое име за разлика от други, които предпочитат да са анонимни или с псевдоним. Предполага се, че той е участвал в подготовката на материала за печат, защото статията му в *Житно зърно 1937-1* завършва с: „Игния път ще разгледаме нови страни на въпроса“. Има сведение, че статии на Учителя Петър Дънов в сп. „Всемирна летопис“ се публикуват, като на мястото на автор се слагат звездички². И тук, в таблицата със съдържанието на списанието, в колонката за автори пред статията са посочени две звездички и според нас това указва, че авторът е Учителя Петър Дънов. Статията за първи път разглежда отделните упражнения по сми-

съл и енергетика, с общо описание и в пълен набор. За текста представляват интерес заглавията.

- *Паневритмия 1938 г.* Книга „Паневритмия. Разумна обмяна със силите на живата природа“ от 1938 г. с автор Беинса Дуно. Това е духовното име на Учителя Петър Дънов, което срещаме за първи път. Съдържа описания и музика на упражненията. Започва с уводен текст – компилация от трите статии „Паневритмията“. За поетичния текст се повтаря казаното в статиите.
- *Паневритмия 1941 г.* Книга „Паневритмия, песни на хармоничните движения“ от 1941 г. В първото ѝ издание авторът не я подписва Беинса Дуно, но има допълнително заглавие – „Музика и движения от Учителя“. Съдържа статия за основите на Паневритмията, различна от предходните, нотен и поетичен текст на Паневритмия и Пентаграм. Публикувани са последните поетични текстове. При сравнение с *Паневритмия 1935 г.* определяме променените и новите стихове.

Автори на поетичния текст на Паневритмия (1. част) и Пентаграм са Учителя Петър Дънов и Ольга Славчева (Асинета):

Учителя Петър Дънов е автор на:

1. Стиховете на *упр. 14. Мисли, 15. Аум и 16. Изгрява Слънцето*, публикувани в *Паневритмия 1935 г.* със знака У. Дадени са в беседа преди това.

2. *Всички заглавия* – Паневритмия, частите ѝ, циклите и упражненията. От тях в *Паневритмия 1935 г.* се срещат четири, които вероятно са от него, въ-

1 „Паневритмията е такава форма, която е пригодна да изрази новите идеи и да ги предаде чрез музика, чрез движение и чрез думи на човешкото естество и на целокупния живот!“ [12, с.190]

2 Когато редакторската статия бе изцяло от Учителя, тя претърпяваше много малки промени и като подпис отдолу поставяха една, две или три звездички. [23]

преки че стиховете са на Асинета, доколкото това важи и за вече известните от *Работни материали 1933 г.*

3. Текстът за упр. 28. *Промисъл*, даген в *Работни материали 1933* и в беседа от 1936 г.³

Олга Славчева се подписва с Асинета – светло същество, което я вдъхновява, и е автор:

4. В *Работни материали 1933* – на *Евера* (три куплета) и *Скачане* (частично се вижда), публикувани в *Паневритмия 1935 г.* в окончателния си вид, без указания за друг автор. Датата 7 юли 1933 г. може да датира началото на писането на поетичния текст. Олга Славчева започва да пише, но прекъсва вдъхновението, спряна от приятели, след което то изчезва. Моли Учителя Петър Дънов за съдействие и после 33 дни е в очакване [21, с.210]. Така другите упражнения се пишат и разпространяват по-късно.

5. В *Паневритмия 1935 г.* – на всички текстове (и *Пентаграм*), без упр. 14, 15 и 16, за които е отбелязано У. (Учителя), и без упр. 9, 10, 26 и 28, които тук липсват.

6. В *Паневритмия 1941 г.* – на упр. 9, 10 и 26, за които не е указан друг автор. В сравнение с 1935 г. в стиховете има промени.

Въпроси за авторството с известно противоречие по писмени сведения, които в някаква степен обединяват авторите.

1. Променените стихове в *Паневритмия 1941 г.* в сравнение с текстовете от 1935 г.

3 Ние, като завършим гимнастичните упражнения, казваме тая молитва – „Да пребъде Божият Мир и да изгрее Божията Радост и Божието Веселие в нашите души!“. Че като дойде Божият Мир в моята душа, това е благо, което аз търся! Казваме „Да ни се даде нещо!“. Ето, аз ви давам един метод. [31]

вритмия 1941 г. в сравнение с текстовете от 1935 г. Няма информация доколко тази промяна е дело на Асинета. Елена Андреева си спомня, че е присъствала, когато Олга Славчева и Георги Радев пеят текстове пред Учителя Петър Дънов, а той одобрява, когато има съответствие с музиката.⁴ Има основание да смятаме, че неговата намеса в промените е значима.

2. *Пентаграм*. Има сведение на Борис Николов, че текстът е даген от Учителя⁵. Всъщност той е публикуван в *Паневритмия 1935 г.* на Асинета под заглавие „Изгрев. (Пентограма)“, и не е указано да има друг автор, както например знакът У. за упр. 14, 15 и 16. Текстът търпи несъществени промени в *Паневритмия 1941 г.* за благозвучие. Предполагаме, че ако беше текст на Учителя Петър Дънов, това щеше да е указано и нямаше да се налага промяна.

3. *Упр. 24. Колко сме доволни*. Пълният му текст намираме в *Паневритмия 1935 г.* – за началото по музика от Учителя Петър Дънов и за разработката от Ангел Янушев, одобрена от автора на *Паневритмията*. В учебника „*Паневритмия*“ от 2004 г. упражнението е

4 Веднъж присъствам, когато Олга Славчева и Георги Радев са пред Учителя. Олга Славчева и Георги Радев пееха написаните думи на текста. Когато логическото ударение и музикалното ударение не съвпадаха, гледаха как да го поправят да бъде сполучливо. Учителят присъстваше и наблюдаваше целия този процес. Когато двете ударения съвпадаха, той поклащаше глава в знак на одобрение. Доста време работиха двамата, защото това не бе лесна работа, и след като Учителят одобри накрая всичко. [1, с.554]

5 (Учителя) започна да дава движенията, мелодията и текста на *Пентаграмата*. Така се получи следващото упражнение – мелодия, думи и движения все от него. [16]

публикувано с началната си част с бележка, че има „по-дълъг вариант (160 такта), в който е прибавен допълнителен текст от ученик“ [8, с.138]. Тук трябва да се разбира „нотен текст“, защото поетичният е на Асинета. В *Паневритмия 1935 г.* два от куплетите са дадени след Пентаграм с бележка къде е мястото им. В *Паневритмия 1941 г.* много стихове са с леки или съществени промени или са подменени, поради което смятаме, че в този текст има значимо влияние на Учителя Петър Дънов.

Развитието на поетичния текст по изворите протича в две насоки – поява на нови, последващи във времето, и промяна на вече съществуващи. Ще ги разгледаме по групи:

Думата „паневритмия“ е заглавие на стихосбирката *Паневритмия 1935 г.* и на всички последващи извори. В материали в списание „Житно зърно“ през 1933 г. е използвана думата „евритмика“ [15], а през 1934 г. – „паневритмия“ [9]. В беседи на Учителя Петър Дънов тази дума не се среща⁶, говори се за упражнения и гимнастики, дори когато от контекста е ясно, че става дума за *Паневритмия* [30].

Упражнения 1 – 10:

В *Работни материали 1933 г.* са описани движенията им с вариации, изпълнявани самостоятелно, в различна последователност, с още 4 към тях. От 14-те само 11 имат заглавия, от които 4 са разпознаваеми: „Примирение“ (но с други движения), „Ритмичен плясък в природата“ (впоследствие „Пляскане“), „Хвъркане“ (впоследствие „Летене“) и „Чистота“. А 4-то и 5-о са без заглавия.

6 Виж www.beinsa.bg, където липсват само отделни, неоткрити беседи.

В *Паневритмия 1935 г.* упр. 1 – 5 са дадени последователно с поетичен текст и се изпълняват заедно под името „Първият ген на пролетта“. Следват ги упр. 6 – 7 – (8), изпълнявани заедно под името „Красивият ген (Санзи)“; не е указано, че упражненията са три, но начинът на публикуване е идентичен с този през 1941 г. За упр. 9 и 10 няма текст или номерация.

В *Паневритмия 1937-2* се дават индивидуалните заглавия на упр. от 1 до 8, а „Хвъркане“ става „Летене“. Упр. 1 – 10 формират цикъл и се играят заедно.

В *Паневритмия 1941 г.* е даден текст за упр. 9 и 10, а в стиховете на упр. 1 – 8 (без упр. 2) има малки промени. Цикълът „Красивият ген“ е интегриран в „Първият ген на пролетта“ с три упражнения, без да е указано кой от двата куплета се повтаря за упр. 8. Смятаме, че това е куплетът на упр. 6 „Ето го ражда се..“, защото „Паневритмията се основава на законите на съответствието между идея, дума, музика и движение“ [19], а за упр. 8 основната идея е радостта⁷, на която съответстват стиховете за радостта с повторение: „Светлата радост обилно ни грей, сила в душата безспирно излива ни тя“; при това в цикъла „Красивият ген“ две от упражненията започват с „ето го, ражда се красивият ген“.

Упражнения 11 – 13:

В *Работни материали 1933 г.* са описани движенията и заглавията им в

7 Тия движения – това е радостта на душата, която е добила освобождение. Това е радостта на пеперудата, която е излетяла из пашкула. Това е радостта на тревицата, която е показала своя стрък на свобода над тъмната студена земя. Това е радостта на цветовете, което е разтворило за пръв път своето венче на слънчевите лъчи. [4, с.241; 7, с.78]

същата последователност. Следва ги упр. „Триъгълник“ с музика на „Тъкане“, който отпадна. „Евера“ има поетичен текст с три куплета и четири варианта на изиграване на една и съща основна схема на движение. „Скачане“ има разширено заглавие „Процес на растене (Скачане)“ и също има текст: „Музика: нагоре да полетим и пр.“ – това е началото на текста и е загатнато, че продължава.

В *Паневритмия 1935 г.* за „Евера“ единият куплет отпада; за „Скачане“ заглавието се утвърждава и виждаме пълния текст; за „Тъкане“ е даден текст.

В *Паневритмия 1941 г.* за „Евера“ са указани повторения в някои от стиховете; за „Скачане“ и „Тъкане“ има малки промени в стиховете.

Упражнения 14 – 16:

Упражненията са по песни на Учителя Петър Дънов. „Изгрява Слънцето“ е песен от 1922 г., а с движения на ръцете е дадена през 1923 г. [29]; „Мисли“ е песен с движения от 1926 г. [24]; „Аум“ е песен от 2. 12. 1925 г.

В *Работни материали 1933 г.* намираме упражненията в същата последователност с движения и заглавия „Мисли, право мисли“, „Аум“ и „Изгрява Слънцето“. Текст няма, но в раздел *Музика* заглавията са в кавички.

В *Паневритмия 1935 г.* се публикуват всички стихове. Заглавието на упр. 15 става „Мисли“. За упр. 14 и 16 не са указани повторенията, но по *Работни материали 1933 г.* те се изпълняват по два пъти. „Аум“⁸ се повтаря пет пъти.

В *Паневритмия 1941 г.* текстът на „Аум“ добива окончателния си вид и са указани всички повторения на стихове.

Упражнения 17 – 21:

В *Работни материали 1933 г.* упражненията са описани в същата последователност. Дадено е заглавието „Квадрат“. Другите са наречени „Мадже(с)то и елегантно“, „Вивендо“ и „Форсимо“, а упр. 21 няма заглавие.

В *Паневритмия 1935 г.* се дават заглавията „Побеждаване (Форсимо)“ и „Радостта на Земята (Люлеене)“ и стихове за всички. Упр. 18 и 19 са представени от един текст, озаглавен „Маджесто-елегант(н)о и Вивенде“, но от *Работни материали 1933 г.* виждаме, че това са две отделни упражнения. На „Квадрат“ за стиховете не са указани повторенията, но от *Работни материали 1933 г.* се вижда, че се изиграва повече от един път.

В *Паневритмия 1937-2* се добавят заглавията „Красота“ и „Подвижност“, а заглавието на упр. 20 остава само „Побеждаване“.

В *Паневритмия 1941 г.* заглавието на упр. 21 остава „Радостта на Земята“. В текста на упр. 17 и 21 се променят по 2 думи, на другите – няколко куплета.

Упражнения 22 – 26:

В *Паневритмия 1935 г.* са дадени стиховете на упр. 22 – 25 в известната ни последователност и цялата група е със заглавие „Балети“. Липсва упр. 26.

В *Паневритмия 1937-2* са дадени заглавията на упр. 22 – 26 и общо описание на движенията им. Упр. 22 е наречено „Опознаване“.

В *Паневритмия 1941 г.* са дадени стиховете за упр. 26. Текстове са публикувани с промени и указване на повторенията. За упр. 22 и 23 са променени отделни думи, а за упр. 24 и 25 – цели стихове и куплети. Упр. 22 е наречено „Запознаване“.

8 „Аум, Аум, Аум, Аум, Аум, Аумен“ - 5

Упражнения 27 – 28:

В *Работни материали 1933 г.* упражненията завършват с „Промисъл“ и неговия текст.

В *Паневритмия 1935 г.* тези упражнения липсват, но в *Житно зърно 1935* срещахме: „На края на обикновените паневритмични упражнения се правят и специални дихателни музикални упражнения... При дихателните упражнения всички едновременно пеят“. (стр.43 – 44)

В *Паневритмия 1937-2* е дадено заглавието „Дишане“, а упр. 28 е наречено „Заключително упражнение“.

В *Паневритмия 1938 г.* уводната статия повтаря *Житно зърно 1935* за дихателните упражнения, където „всички пеят едновременно“ (стр.74). Упр. 28 е „Промисъл“.

В *Паневритмия 1941 г.* упр. 28 е „Заклучително упражнение (Промисъл)“.

ПЕНТАГРАМ

Има няколко спомена в поредицата „Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее“, че Пентаграм е даден най-накрая, след *Паневритмията*.⁹ Той обаче е отделно упражнение със заглавие и точно описание на движенията още в *Работни материали 1933 г.*, където се изпълнява преди „Промисъл“ във време, когато още ги няма упражненията с партньор (упр. 22 – 26) и не е обособен цикълът „Първият ден на пролетта“. Текстът му е публикуван в *Паневритмия 1935 г.* под заглавие „Изгрев (Пентограма)“ заедно с останали-

те и преди текстовете за упр. 9, 10 и 26. Хронологично Учителя Петър Дънов го планира като гимнастическо упражнение на открито още в беседа от 1924 г.¹⁰, а Елена Андреева е сред останалите след събора през 1927 г. на Изгрева, когато този замисъл се реализира – започват да изучават Пентаграм с движения, но неуспешно [1, с. 550]. В началото на 20-те Учителя Петър Дънов дава движения с песни, включени в *Паневритмията* впоследствие по номера упр. 14, 15 и 16. В известен смисъл те заедно с Пентаграм са началото на *Паневритмията*, тъй като техните „чернови“ са дадени преди 1932 г.

ТЕНДЕНЦИИ НА ПРОМЯНАТА. ИЗГРАЖДАНЕ НА ТЕКСТА

Текстът е един от компонентите на упражненията. Той се появява първи само при упр. 28, наречено в една беседа „Молитва“, където първо са думите, а после движенията без музика. Текстът е водещ и при упр. 14, 15 и 16 по песни на Учителя, тъй като първо е дадена музиката едновременно с текста, а по-късно се дават движенията с ръце в беседи и последно – движенията за краката. При всички останали упражнения първо се дава музиката, после – движенията и накрая – текстът. Има спомени как Учителя Петър Дънов дава *Паневритмията* – изсвирва дадено парче и предлага да го изиграят с движение [22, с. 207; 16]. С една музика може да се изпълнят повече движения – в *Работни*

9 „Бяха създадени двадесет и осем упражнения... След известно време Учителят даде и Пентаграма“ [22, с.207]; „А и „Пентаграма“ най-късно бе даден.“ [2]; „Въобще след *Паневритмията* се даде Пентаграмата“ [14]

10 През 1924 казва, че по петима на открито ще правят гимнастически упражнения във формата на пентаграм с движение както на ръцете, така и на краката [25].

материали 1933 г. няколко упражнения са с варианти на движението, а от утвърдените на една музика се играят упр. 1 и 9, упр. 2 и 10, упр. 18 и 19, упр. 6, 7 и 8. От тях еднакъв текст имат упр. 1 и 9, упр. 6 и 8 и упр. 18 и 19. В *Работни материали 1933 г.* всички имат музика (без упр. 28) и движение, но не всички имат текст, например упр. 4, 5 и 21 нямат нито заглавие, нито поетичен текст. Текстът първо се появява като заглавие и после като поетичен текст. Заглавията се развиват. Заглавия от 1933 г., които без никакви промени достигат до 1941 г. са „Чистене“, „Евера“, „Тъккане“, „Аум“, „Изгрява Слънцето“ и „Квадрат“. Различни са упражненията с партньор, упр. 22 – 25, които първо са публикувани с поетични стихове в *Паневритмия 1935 г.*, а после със заглавия в 1937 г. Поетичните стихове също се развиват. От 1933-та до 1941 г. непроменени остават песните в упр. 11, 14 и 16. От 1935-а в 1941 г. непроменено е само упр. 2. Част от упражненията от 1935 г. търпят промени в отделни стихове за благозвучие (упр. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 17, 21, 22, 23, Пентаграм), а при някои се променят цели куплети (18, 19, 20, 24, 25).

НОВ ТЕКСТ В ПАНЕВРИТМИЯ 1941 Г.

Използваме понятията „напечатан текст“ – публикуваният източник с всички указани в него повторения, и „пълнен текст“ – как източникът е използван и тук включваме неуказани повторения на стихове, където има съществени причини да смятаме, че съществуват.

Пълният текст е 2660 думи с всички повторения на стихове на Паневритмия

1941 г., включително всички думи – пълнозначни и служебни. Тук включваме и 398 думи от повторения на стихове, които не са напечатани в 1941 г., според нас по техническа причина/грешка. Това са 4-те повторения на Пентаграм, описан още в 1933 г. да се изпълнява повече от 1 път и логично – до връщане на всяка двойка в нейното изходно положение. Това са и първите два куплета на упр. 24, всеки се повтаря, които в разширения вариант на упражнението се изпълняват в началото и в края. Изпълнението им в края не е указано в 1941 г., но от *Паневритмия 1935 г.* се вижда каква е схемата на пене, а в *Паневритмия* от 2004 г. е указано, че пълният вариант е 160 такта.

Когато анализираме текста от 1941 г. по сравнение с 1935 г., не отчитаме за нови едни 664 думи, които смятаме, че са част от пълния текст на 1935 г., въпреки че липсват в печатния текст. Това са думи от повторения на стихове поради: 1. приключва музикалната фраза (припевът на упр. 6 и 7); 2. описани повторения на изпълнението на упражнението в *Работни материали 1933 г.* (упр. 14, 16, 17 и Пентаграм); 3. описано упр. „Промисъл“ с текст още в *Работни материали 1933 г.*; 4. заглавието на упр. 27, указано, че се изпълнява в *Житно зърно 1935 г.*; 5. има текст и за упр. 8, тъй като „Сан зи“ е публикуван идентично в 1941 г. – два куплета, същевременно в *Работни материали 1933 г.* намираме упр. 6 – 7 – 8 (днешна номерация), които вероятно още тогава са се играли по същата музика по закона на съответствието на музика с движение.

Нов текст – 1033 думи. Те нямат точно съответствие в пълния текст на стиховете на *Паневритмия 1935 г.* В

тях са включени 49 думи с леки промени за благозвучие, които не променят смисъла: пълн или кратък член (първият – първия и др.), пълна или кратка форма (с – със, в – във), окончание (всеки – всеки и др.) или разменен текст (бляскави звезди – звезди бляскави) и др. Новият текст от 1033 думи е 38.80% от целия текст на *Паневритмия 1941 г.*

От новият текст 556 думи се срещат в стихове, които са повторения в повече пъти на стихове от 1935 г. или на нови стихове от 1941 г. Повторяемостта е характерна особеност на текста като цяло и тя формира текста. Ако все пак се фокусираме само върху новия контекст, без повторенията на стихове, променен е само 17.9% от текста.

ОТ ДУХОВНО-РЕЛИГИОЗЕН КЪМ СВЕТСКИ ТЕКСТ

В *Паневритмия 1935 г.* срещаме думите Богу – 4, Боже – 3, Господ – 4, Цар над вси царе (за Бог) – 1, наш водач (за Бог) – 2, Творче мой (за Бог) – 1, Теб/е (към Бог) – 2, Му (на Бог) – 4 в стихове, които впоследствие отпадат¹¹. Също така в 1935 г. срещаме още 6 употреби – Бог – 3, Господ – 1, и Баща (Бог) – 2 в стихове, които остават през 1941 г.¹² с

11 В упр. 20: О, Ти, Боже, Творче мой,/О, Ти, Цар над вси царе,/Само със Теб е най-добре/ И само в Тебе мир, покой – 1; Ний превъзможваме беди,/ Щом наш водач Си Боже Ти – 2; В упр. 23: Богу да послужи́м – 1; В упр. 24: Колко съм доволна,/Че ме Господ люби – 4; Мъдростта Му дава/Знание Богатство – 4; Богу се надея – 3.

12 В упр. 11: (Слънцето) служител мил на благ Баща – 1 (през 1941 г. се повтаря два пъти); упр. 22: Бог над нази (гледа) милостив – 2

увеличен брой повторения. В *Паневритмия 1941 г.* остават Бог – 4, Господ – 3 и Баща – 4. В текстовете на *Паневритмия 1935 г.* имаме 27 думи за Бог, като отчитаме повторенията на стихове, а в *Паневритмия 1941 г.* броят им е само 11. Двадесет и две от думите на Асинета за Бог отпадат, а останалите б стават 11 през 1941 г. поради указан брой повторения на стихове в упр. 11 и 23. Възможно е обаче припевът в упр. 11 да е съществувал и през 1935 г., а упр. 23 изначално да е дадено с няколко фигури. Във всички случаи няма нов контекст за понятието за Бог в окончателния вариант на текста. Заг редакцията на текста прозира желание той да бъде достъпен и разбираем за по-широка аудитория.

И в двата текста срещаме прилагателното *Божий(и)*. В 1935 г. – 21 пъти, като отчитаме повторенията на стихове, а в 1941 г. – 24 пъти, като увеличението идва и от повторения в упр. 23, които коментирахме. Всъщност от 1935 г. отпадат два стиха с по-изразено внушение: „Божий дух живее в нас“ – 1 и „Напред в Божията любов“ – 2, а през 1941 г. се появява нов израз „хубав Божий свят“ – 1 и „радвай се на Божий свят“ – 2. Изразите, които остават и в двете години, са „хубав Божий ден“ – 9, Божий гар (животът) – 1, и текстът на упр. 28: „Да пребъде Божият мир и да изгрее Божията радост и Божието веселие в нашите сърца“ – 3. Изказът в тези фрази е обичаен за началото на 20. в.

(остава); упр. 23: и ликът ми е засмян,/ че обича мен Господ – 1 (през 1941 г. се изпълнява три пъти); възней/ ти на Бога любовта/ наш Баща любим и свет/и на вси души познат – 1 (през 1941 г. се изпълнява два пъти).

ОТ ЖЕНСКИ РОД КЪМ ТЕКСТ ЗА ДВАТА ПОЛА

През 1935 г. в стихосбирката са се прокраднали стихове, от които се разбира, че поетесата е жена. В стиховете, в които лирическият герой е от женски пол, прилагателните са от женски род: В упр. 23: „крепка, смела ти живеј“; в упр. 24: „колко съм доволна“, „че съм жива, здрава“, „радостна отивам за дома“. В 1941 г. този казус е разрешен с наречия „крепко, смело ти живеј“ и „радостно отивам за дома“, с множествено число „колко сме доволни“ или прилагателното *отпада*. При пеенето поетичният текст става собствен текст на играещия и е променен да съответства за всички.

РАДОСТ И ОБИЧ

Едно от най-силните послания в окончателния вариант на текста е за положителни чувства и емоции [5]. Когато съпоставяме текстовете от 1935 г. и 1941 г. само за думи за чувства и емоции, свързани с радост и обич, установяваме, че и двата текста имат тази характеристика. В пълния текст от 1935 г. те са 164 или това е 7.7% от текста (164 от 2121)¹³. В текста от 1941 г. намираме лека тенденция за увеличаването им – 8.3% (222 от 2660)¹⁴. Основни-

13 Благ – 11, благост – 10, вдъхновен – 2, вдъхновявам – 2, веселя – 3, веселие – 5, весело – 6, възлюблен – 1, възторжено – 1, възторг – 1, галя – 1, доволен – 4, жадувам – 1, засмян – 1, ликувам – 1, любя – 4, любим – 2, любов – 29, любя – 1, мил – 3, милвам – 2, милосердие – 1, милостив – 2, милост – 10, милувка – 1, нежен – 11, нежно – 1, обичам – 4, радвам – 6, радост – 30, радостен – 2, развеселявам – 1, целувам – 2, красиви чувства – 2

14 Благ – 13, благост – 10, вдъхновен – 2, вдъхновявам – 2, весел – 2, веселие – 6, весело – 8,

те понятия остават с малки разлики. Съществено се увеличават само думите *любов* – от 29 на 47 повторения в текста, и *радост* – от 30 на 44 повторения.

ПОСЛАНИЯ ЗА СВЕТЛИНА

Друго основно послание на текста на Паневритмията е за светлина. Групата думи за светлина включва синонимни и несинонимни думи с общо 273 повторения в пълния текст от *Паневритмия 1941 г.*¹⁵ [5]. Броя им е 192 през 1935 г.¹⁶ или 9.1% от пълния текст (всички думи пълнозначни и служебни). Това, съотнесено към процентното изражение от 1941 г., което е 10.3%, показва, че това е основно послание и за двата текста, и леко се засилва в окончателния му вариант. По-съществен ръст бележат думите *светлина* – от 28 на 37 повторения в окончателния вариант, *ден* – от 22 на 34 и *Слънце/Слънчице* – от 34 на 44.

възлюблен – 1, възторжено – 1, галя – 1, доволен – 5, жадувам – 2, засмян – 3, ликувам – 2, любим – 5, любов – 47, мил – 8, милвам – 6, милосердие – 2, милостив – 2, милостта – 10, милувки – 1, нежен – 11, нежно – 1, обич – 2, обичам – 6, приятно – 1, радвам – 11, радост – 44, радостни – 2, радостно – 2, развеселява – 1, красиви чувства – 2

15 Светлина – 37, светя – 1, светъл – 24, светлозарен – 10, слънчев – 10, лъчи – 31, грея – 22, грейнал – 6, сияя – 2, сияен – 2, сияние – 1, блестя – 2, бляскав – 1, блеснал – 2, Слънце – 41, Слънчице – 3, звезда – 3, Луна – 3, светли висини – 6, изгрев – 2, изгрявам – 9, зора – 6, зазорявам – 2, ден – 34, сутрин – 6, брилянтен – 3, брилянтен – 2, елмаз – 2

16 Светлина – 28, светя – 2, светъл – 11, светлозарен – 10, слънчев – 5, лъчи – 23, грея – 21, грейнал – 2, сияя – 1, просветне – 2, сияние – 1, блестя – 1, бляскав – 1, блеснал – 2, Слънце – 28, Слънчице – 6, звезда – 2, Луна – 2, съзвездия – 1, изгрявам – 8, зора – 5, зазорявам – 1, ден – 22, сутрин – 5, брилянтен – 1, брилянтен – 2, елмаз – 1.

ОТ ПЕЕНЕ КЪМ ПЕЕНЕ

Според *Работни материали 1933 г.* текстове за пеене имат „Мисли“, „Аум“, „Изгрява Слънцето“, „Евера“ и „Скачане“. Същевременно публикация от 1933 г. в сп. *Житно зърно* описва упражненията, без да споменава пеене [15]: „Пролетна утрин на *Изгрева*, кръгови евритмични упражнения, продължават близо час с оркестър в центъра на кръга, същинска евритмика, която събужда душата у човека, която дава възможност да се прояви мощната сила на човешкия дух“. Материалът е за пролетта, въпреки че е публикуван през есента. Възможно е да е писан през пролетта и да не отчита развитието на текста от лятото на 1933 г.

В беседа от 26 юли 1933 г. Учителя Петър Дънов коментира пеенето, гимнастическите упражнения и „музикалните упражнения“, които се играят „с другар“, в един общ абзац, където не можем да отделим напълно кой коментар се отнася за Паневритмията. Но вероятно става въпрос за препоръка за пеене на упражненията: „Ще пееш така, че умът и паметта да взимат участие. Като пееш, ще влезеш в музикалния свят, ще се свържеш с него. Първо ще слушаш, после ще пееш“.¹⁷

17 „Новото пеене се различава коренно от старото. Ще пееш така, че умът и паметта да взимат участие. Като пееш, ще влезеш в музикалния свят, ще се свържеш с него. Първо ще слушаш, после ще пееш. Вие искате външните хора да видят вашите гимнастики. С какво ще се похвалите: с музиката ли, с начина, по който ги играете? Има смисъл да представите движенията пред софиянци, но когато се хармонизирате. Като правите движенията, вие не мислите. Движенията ви трябва да бъдат под контрола на вашата мисъл и воля. Само тогава ще бъдете господари на себе си и на своята съдба. Има

През пролетта на 1934 г. Боян Боев описва поход до Ел Шагай [9] с игра на Паневритмия в два кръга, в средата – оркестърът, с плавни красиви движения и добавя: „При движенията много от песните се и пеят. Те си имат и текст“. Това показва, че много текстове вече са популярни и се пеят, но че все още има упражнения без текстове.

В *Житно зърно 1935* твърдението „Всяка сутрин след 22 март на широката полянка на *Изгрева* край София се събират няколкостотин души и при изгрев слънце правят тия красиви ритмични музикални упражнения“ се отнася за предходната 1934 година, тъй като статията се препечатва и във в-к „Братски живот“ от 25 март 1935 г., а подготовката на материалите за двумесечния вестник е поне седмица преди това. Там се казва, че „Всяко упражнение си има своя съответна музика и текст. *Изпълнението на упражненията често се придружава и от общо пение на участващите*“ (стр.40)

Паневритмията се пее и през 1935 г., за което разбираме от обявата за

смисъл да правите упражненията, ако придобивате нещо от тях. Едни правят упражненията бързо, други ги правят от страх, от задължение. Стани сутрин рано, направи съзнателно упражнението заради Бога и заради себе си. Като играете музикалните упражнения, избирайте си за другар този, с когото си хармонирате. Ако не си хармонирате или се смущавате, не трябва да играете заедно. „Като ви наблюдавам, виждам, че сте станали обикновени хора. Затова и песните, и гимнастическите упражнения – всичко сте довели до изглаждане. Така сте ги изгладили, че аз сам не мога да ги позная. Не се свири, нито се пее така. Тъй, както са гадени упражненията, гимнастиките, в тях е вложен дълбок смисъл. Не спазвайте ли този смисъл, нищо не можете да постигнете.“ [27]

отпечатването на *Паневритмия* 1935 г. в сп. „Житно зърно“, вероятно през август 1935 г.: „На Изгрева и в провинцията се изгряят красивите упражнения на Паневритмията. Тия упражнения си имат специална музика и специален текст, който може да се пее във време на игрите. За съжаление досега липсваше печатан текст на тия песни. Сега с напечатването им се запълва тая празнина. Тая книжка съдържа текста на всички паневритмични песни“. [13]

В *Паневритмия* 1938 г. се повтаря, че „Всяко упражнение си има съответна музика и текст. Изпълнението на упражненията често се придружава и от общото пеене на участващите“. (стр. 62) В беседа от март 1938 г. Учителя Петър Дънов казва: „Вие правите упражнения например. Всички хора пеят и се упражняват. Когато пеете някой път упражненията, гледам – вие ги пеете от немай къде. Така човек всяко нещо което прави, трябва да знае, че той гради“. [26]

През 1939 г. Олга Славчева по време на летуването на Рила съпоставя Паневритмията с демонстрация на друга практика и между другото пише: „Музиката и движенията леко масажират нервите, дишането – равно, движенията – грациозни, без пресилване, устните – леко разтворени, защото гърлото пее“. [20]

Предназначението на текста за пеене остава и през 1941 г. През 1941 г. в *Отзиви, Вести и Книгопис* на сп. „Житно зърно“, кн. 7, 1941, е представена новата книга *Паневритмия* 1941 и между другото се казва: „Настоящото издание съдържа музиката на Паневритмията, нагодена за пение; даден е и текстът“.

За връзката между ритмичните движения и песента Учителя Петър

Дънов казва в една беседа от 1927 г.: „Само по себе си пеенето, свиренето подразбира движение. Ако човек пее и прави ритмични движения, той ще изпита в себе си нещо приятно“. [28] И песните „Изгрява Слънцето“ и „Мисли“ са дадени с движения на ръцете, на място, още през 1923 г. и 1926 г. В цитираните материали от 1933 г. до 1941 г. за текста на Паневритмията се казва, че „песните се и пеят“, „може да се пее във време на игрите“, „изпълнението на упражненията често се придружава от общо пеене“, с упътването: „първо ще слушаш, после ще пееш“ и „умът и паметта да вземат участие“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването на историческите извори за Паневритмията от позицията на текста показва, че най-ранните текстове са песни на Учителя Петър Дънов от началото на 20-те г. на 20. в. Най-ранните текстове от Асинета са „Евера“ и „Скачане“ от 1933 г. Пентаграм започва да се дава преди Паневритмията и е завършен по средата ѝ, а текстът му е публикуван в *Паневритмия* 1935 г. Заглавията, както и поетичният текст, се развиват от 1933 г. до 1941 г. В публикацията на стиховете от 1935 г. много стихове търпят промени. В текста от 1941 г. новият текст е 38% от целия корпус, дори за 1935 г. да въведем ненанесени повторения и да не ги отчитаме като нов текст. Учителя Петър Дънов участва в хармонизирането на текста на Асинета с музиката. Нови думи в нов контекст в *Паневритмия* 1941 г. са 17%. Този нов текст в сравнение с 1935 г. е по-малко фокусиран върху Бог и повече – върху радостта и светлината,

без женски рог за лирическия герой. Промените са по посока на един текст за всички или, както се казва в анонса в сп. „Житно зърно“ за *Паневритмия 1938*: „Време е Паневритмията да проникне в широките маси. Нека тия красиви упражнения, които носят свежест, сила и повдигат, облагородяват мислите и чувствата, да намерят широко приложение“. [18]

ЛИТЕРАТУРА:

1. Андреева, Е. Кога и как бе създадена Паневритмията. В: Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. том. 1, С., 1993
2. Андреева, Е. Паневритмия на Рила. В: Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. том. 9. С., 1999
3. Анонимен автор. Най-новите гимнастически музикални упражнения. Акумулиране и използване на енергиите на живата природа. Непубликувани. 07.08.1933
4. Анонимен автор. Паневритмията. В: сп. Житно зърно, кн. 9-10, год. XI – 1937
5. Анчева, Д. Количествен анализ на текста на Паневритмията по метода контент анализ. В: Паневритмията като система за хармонично развитие на човека и обществото. Втора научна конференция, С., 2003 (с. 52-75)
6. Асинета. Паневритмия. С., 1935
7. Беинса Дуно. Паневритмия. Разумна обмяна със силите на живата природа. С., 1938
8. Беинса Дуно. Паневритмия, С., 2004: изд. „Бяло Братство“
9. Боев, Б. Из нашия живот. На планината. В: сп. Житно зърно, кн.3-4, год.VIII, 1934
10. Боев, Б. Паневритмията. В: в-к Братство, бр. 118, год. VII, Севлиево, 25.03.1935 г.
11. Боев, Б. Паневритмията. В: сп. Житно зърно, кн. 2-3, год. IX- 1935
12. Боев, Б. Паневритмията. В: сп. Житно зърно, кн. 7-8, год.XI – 1937
13. Вести и книгопис. Житно зърно, кн.7-8, год. IX – 1935
14. Грива, Д. Паневритмията и песните на Учителя. В: Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. том. 8, С.
15. Ели. Из нашия живот. Една пролетна утрин на Изгрева. В: сп.Житно зърно, год.VII, кн.9-10, 1933
16. Николов, Б. Паневритмията. В: Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. том 2, С., 1995
17. Отзиви, вести и книгопис. В: сп. Житно зърно, кн. 7, год. XV – 1941
18. Отзиви, вести и книгопис. В: сп. Житно зърно, кн. 4 и 5, год. XII – 1938
19. Паневритмия, песни на хармоничните движения. Музика и движения от Учителя. С., 1941
20. Славчева, О. Летуване на Рила 14 юли – 25 август 1939 г., езеро Елбур В: Екскурзии с Учителя, Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Том 26, С., 2012
21. Тодорова, М. Думите на Паневритмията – на Олга Славчева от „Изгрева“ и на Асавита от Божествения свят. В: Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. том 1, С., 1993
22. Тодорова, М. Паневритмията на Изгрева. В: Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. том.1, С., 1993
23. Тодорова, М. Рудолф Щайнер и Всемировият Учител. В Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее, том.1, С., 1993
24. www.beinsa.bg Учителя Петър Дънов. МОК, б. Музикално упражнение, 6.6.1926
25. www.beinsa.bg Учителя Петър Дънов. ООК, б. Важността на числата, 10.9.1924
26. www.beinsa.bg Учителя Петър Дънов. ООК, б. Един момент, 30.03.1938
27. www.beinsa.bg Учителя Петър Дънов. ООК, б.Основа на знанието, 26.07.1933
28. www.beinsa.bg Учителя Петър Дънов. ООК, б. Предназначение, 12.1.1927
29. www.beinsa.bg Учителя Петър Дънов. ООК, б. Съмнение и воля, 11.2.1923
30. www.beinsa.bg Учителя Петър Дънов. ООК, б. Тайни и откровения, 6.5.1936
31. www.beinsa.bg Учителя Петър Дънов. ООК, б. Усет, влечение, чувство, стремеж, 14.10.1936 г.